

Af en jysk landsbydegns historie Paulus Nielsen Thofts selvbiografi

Af *Carl Rise Hansen*

Indledning

Sidst i 1940'erne bad min kones mormor Ane Marie Jespersen, f. Holm, Løgstedgård pr. Løgstør mig om at afskrive en med gotisk skrift optegnet selvbiografi, skrevet af hendes morfar skolelærer, sidst i Skarpsalling, tidl. i Lindum, Paulus Nielsen Thoft. Den fandtes i en lille protokol, som hun havde lånt hos en slægtning udskrivningschef Paulus Nielsen Thoft. Jeg afskrev denne biografi med et gennemslag. Protokollen returnerede jeg med den maskinskevne afskrift til Løgstedgård, hvorfra den utvivlsomt er sendt tilbage til udskrivningschef Thoft. Hvor protokollen og denne afskrift er nu vides ikke. Et gennemslag af den maskinskrevne afskrift, som jeg havde taget,

Carl Rise Hansen, f. 1911. Historiker, cand. mag. Arkivar (nu pens.) . Rigsarkivet 1939-78. Stiftende medlem 1952 af Udvt. udgivelse af kilder til landbefolkningens historie (nu Landbohistorisk Selskab), næstformand 1952-65. (S. m. Axel Steensberg) forfattet: Jordfordeling og udskiftning (Vid. Selsk. Skr. 1951). For Kildeskriftsselskabet udg. Aktstykker t. Rigsrådets og Stændermødernes Hist. i Fr. III's tid 1648-53 (I-II). For Landbohist. Selsk. udg.: Præsteindberetn. fra Vendelbo Stift 1568 og 1599, Skifte eft. Eske Brock 1626, sagregistre til tingbogsrækker og Viborg Landstings skøde- og pantebøger 1651, 1653-57. Hoveriet på Ringsted Kloster 1570-1620 (Landbohist. Skr. bd. 2), 1968. Arb. m. indsamling af kilder til dansk ydre mission og udsendt registraturer herover (Danske Missionselskab, Ydre Mission) samt biografi af miss. Chr. Vilh. Grønning, 1991. Medarbejder ved Danske slotte og herregårde og Trap. Desuden andre afhandlinger og anmeldelser vedr. arkiv- og landbohist. samt lokal- og personalhist. emner. Medforf. af Historikergruppens Danmarkshist. Notebind (s.m. C.O. Bøggild-Andersen) t. Kriegers Dagbøger.

sendte jeg til min svigermor, fru Karen Kristensen, f. Jespersen, gift med førstelærer Jens Kristensen, da i Øster Løgum; hun døde 1979, Jens Kristensen i 1987. Da hans skrivebord tømtes fandt jeg mit gennemslag og tog det til mig.

Originalen findes vel hos et medlem af Paulus Thofts talrige efterslægt; men da jeg mener, at min afskrift var fuldt pålidelig, og selvbiografien så værdifuld, at den fortjener at blive kendt i videre kredse, aftrykkes dens ordlyd nedenfor, med nogle indledende bemærkninger og kommentarer. Den belyser et miljø, præget af herrnhutisk kristendom i overgang til grundtvigsk kirkelighed.

Miljø og familie

I Skjern havde Brødremenigheden fra 1782 haft en emissær, en udsending, der skulle holde forbindelsen vedlige med herrnhutisk påvirkede præster og lægmænd især i Jylland, men også på Fyn; ¹ disse emissærer kom i høj grad til at præge Skjern-egnen, ikke mindst op til Fousing og befolkningen deromkring ². Her levede i sidste halvdel af 1700-tallet en skrædder Poul Nielsen Thoft, der var født o. 1732 og (formentlig senere end 1771) blev ansat som skoleholder i Fousing skole; ³ han er utvivlsomt identisk med den Pael Toft, der omtales 1801 i en liste over herrnhuter i Jylland. ⁴

Poul Nielsen Thoft havde i ægteskab med en Mette Christensdatter bl.a. en søn, Niels Poulsen Thoft, der var født 5. okt. 1765 i Croonhuus, Vejrum sogn og døbt dagen efter; han blev konfirmeret i Fousing 1780.

Denne Niels Thoft ⁵ var gift 2 gange, først med den noget ældre Margrethe Jensdatter (f. 1753); hun var ved dette ægteskabs indgåelse enke efter skoleholder i Lindum o. 1782-88, Knud Laugesen; i 1787 boede han i skolehuset og betjente såvel Lindum som Bigum skoler. Han døde i 1788 1. marts, og hun fødte efter hans død en datter. I 1789 indgik hun nyt ægteskab med ovennævnte Niels Thoft og fik med ham 3 børn, bl.a. Knud Nielsen Thoft, født 1790, og en datter Mariane Thoft. Niels Thoft var nu i Lindum; her døde hans kone af blodgang i nov. 1811. For at finde en ny kone søgte han tilbage til sin hjemegn. Det blev Maren Christensdatter, der var født i

Fousing 27. dec. 1779 som datter i ægteskab mellem Christen Madsen i Nauersgård, Fousing og Johanne Christensdatter. Det var utvivlsomt et herrnhutisk præget hjem, hun kom fra; hendes to søstre Karen (født i Fousing 1774) og Kjersten (født sst. 1786) levede senere i Christiansfeld som ugifte "søstre" og begravedes på Gudsageren dér.

I det nye ægteskab fødtes 1814 tvillingerne Paulus Nielsen Thoft og Christen Nielsen Thoft samt senere (i 1816) en datter Johanne Magarete Elisabeth Thoft.

Det hed sig om Niels Thoft, at han var "vakt", og det betød her, at han var herrnhutisk præget og havde forbindelse med Christiansfeld og livet her. Det ældste barn af andet ægteskab, sønnen Knud kom i lære i Christiansfeld, da han var 15 år. Det vides, at han fik amtspas 1805; han omtales som "købmand" i Flensborg i søsterens Marianes levnedsløb, men skal være død i Hamborg 5. maj 1812.

Hans søster Mariane Thoft er bedre kendt. Hendes børn nedskrev efter hendes død 13. maj 1871 efter herrnhutisk skik hendes levnedsløb, der lyder.⁶

Christiansfeld d. 18. maj 1871

Vor inderligt elskede, nu salige mors
Marianne Lunds (f. Thofts) levnedsløb
Født 10. juni 1795.

From som barn, senere letsindig i selskab med andre børn, til sorg for forældrene, især faderen, der var vakt.

Efter moderens død i november 1811, der var overordentlig smertelig for hende, voksede et ofte tidligere ytret ønske om at rejse til broderen, der var købmand i Flensborg, sig stærkt hos hende. Og hun lod ikke faderen nogen ro, før han gik med dertil. I august 1812 begav de sig på vej, i begyndelsen til fods.

Den 3. september om aftenen, netop som klokken ringede, nåede de Christiansfeld. Alt, hvad hun dér så, interesserede hende stærkt; men der opstod ikke hos hende nogen tanke om at ville blive dér.

Først besøgte hun og faderen deres slægtninge på Tyrstrupgård, hendes tante og dennes mand Schrammer. Hun vilde imidlertid videre til Flensborg; men faderen svarede hende, at

hun skulde have tålmod, indtil der bød sig en passende lejlighed; han vilde ikke videre, men opholde sig i Christiansfeld og derefter rejse hjem. Misfornøjet over dette svar gik hun alene i haven og så netop ned mod Christiansfeld, da lød det ved Åndens stemme i hendes hjerte: Hvad har du for, siden du er så ivrig efter at komme til Flensborg? Kommer du dér, bliver du ulykkelig for tid og evighed, men hvis du bliver her og går over til Brødremenigheden, så bliver du lykkelig for tid og evighed. En frygt og bæven kom over hende, og hun besluttede sig øjeblikkeligt at blive dér. Hun faldt på knæ og bad. Faderen kom netop ud i haven og fandt hende forgrædet; han blev meget glad over at høre om det skete.

Fra Mikkelsdag s.å. kom hun så i tjeneste hos en søster i Christiansfeld. 9. august 1813 fik hun ved lodtrækning tilladelse til at blive optaget i menigheden, og dette skete 27. marts 1814. I 1813, da kosakkerne havde besat Christiansfeld fik hun af skræk en voldsom feber; men senere havde hun en række lykkelige år i Christiansfeld.

I 1827 blev hun gift med Frands Lund, missionær for Jylland og Fyn med bolig i Skjern. 11. juni s.å. fandt vielsen sted. 6. august kom de til Skjern. Hun ledsagede ham på hans rejse rundt om og missionerede også derved selv.

På grund af synssvækkelse opgav Lund sin virksomhed i Skjern, og ægteparret slog sig derefter ned i Christiansfeld. De glædede sig her over igen at have deres børn, som de tidligt havde sendt til opdragelse i Christiansfeld, om sig.

21. december 1864 døde Frands Lund, og hans kone var i de følgende år ofte syg. Hun havde den glæde 1869 at se sine 2 ældste børnebørn fra Jamaica og sommeren 1870 sin ældste datter, ⁷ som fra 1858 havde været missionær og nu kom til Christiansfeld for at rekreere sig sammen med endnu et barnebarn.

Stor glæde bragte det også, at hendes i Christiansfeld boende datter ⁸ 1871 fik en lille søn få uger før Mariane Lund døde 13. maj 1871".

Af beretningen fremgår, at Mariane Thoft 3. september 1812 med sin fader var kommet til Christiansfeld. Kort efter under et besøg hos slægtninge på den nærliggende Tyrstrupgård blev hun efter en åndelig oplevelse omvendt og forblev i Christiansfeld; hun opgav nu at søge efter broderen, der iøvrigt da, uden at hun vidste det, var død. Fra Mikkelsdag s.å. kom hun i

tjeneste hos en "søster" i Christiansfeld. Allerede det følgende år fik hun ved lodtrækning tilladelse til at indtræde i menigheden; det skete 27. marts 1814, og hun fik da efter det oplyste en række lykkelige år her.

Ægteskabet med den tyve år ældre emissær Frands Lund må nok også karakteriseres som lykkeligt. Lund havde været gift før med en ved lodtrækning udvalgt "søster" fra Christiansfeld, ved ægteskabets indgåelse 41 år gammel. Hendes navn var Karen Christens. 1815 var Lund blevet emissær. Efter herrnhutisk opfattelse skulle en sådan emissær helst være gift, da hustruen skulle hjælpe til ved sjælesorgen blandt kvinder. Forbindelsen havde således nærmest karakter af en religiøs pligt, som den 43-årige ikke mente at kunne afslå; men det varede noget, før de efter Frands Lunds oplysning lærte hinanden at kende "fra den rette side" ⁹. Ægteskabet, der blev indgået i 1817, blev barnløst;¹⁰ hun døde efter flere års brystsvaghed i 1824.

Frands Lund stammede fra Folding, født her 7. juli 1775, skomager af profession som sin fader; han søgte til Christiansfeld, men var uheldig med lodtrækningen, så han først 1800 kom dertil; han ville egentlig have været missionær, men blev knyttet til drengene i Brødrehuset og senere på kostskolen, fra 1810 var han leder i Brødrehusets skomagerværksted og fandt sig åbenbart til rette her, da han i 1815 blev afløser for den tidligere, nu udslidte emissær. Lund blev så emissær her i 31 år.

Efter sin første hustrus død i 1824 kom Lund i 1827 på en rundrejse til Christiansfeld og spørgsmålet om en ny hustru og medhjælper til ham kom for og behandledes i Christiansfelds ældsteråd, derimod synes der ikke at have været tale om lodtrækning; men ikke mindre end ni "søstre" kom på tale; de af Lund foreslåede fandtes for unge af rådet, og nogle af de ældre sagde "Nej" ¹⁰. Det blev så Mariane Thoft, der blev den udvalgte; hun var lige fyldt 32 år ¹¹, altså en moden kvinde. Efter herrnhutisk skik gik det nu hurtigt. Efter en forlovelsestid på 9 dage med vielse og ordination gik turen til Skjern. 6. august 1827 kom ægteparret til Skjern, hvor emissærens bopæl var, huset omtales af Lund som Pilgrimshuset. Deres økonomiske forhold var oftest dårlige. Mariane blev ham en god hustru der drog med ham på de ofte besværlige, langstrakte vandringer især i Jylland. De fik 3 døtre, alle født i Skjern ¹² og som 5-6-årige sendt til Christiansfeld.

Mariane såvel som Frands hørte til den jyske almue og har ikke haft vanskelig ved at omgås de jævne folk inden for bevægelsen, men havde også evne til at tale med de mere dannede.

Lund udgav i 1843 en slags digtsamling "Nogle Sange og Fortællinger i Riim" ¹³. Dens indhold vidner om, hvor folkelig han kunne være og ikke mindst om hans kærlighed til hustruen og børnene, måske især til det yngste, datteren Adamine (Mine).

Der er et par digte ¹⁴ til Mariane i digtsamlingen i anledning af hendes fødselsdag:

"Nu velan, jeg følger med
Dig, min kjære Ægtemage
I de mange Naadens Dage,
Som af Gud er os bered.
Indtil han med kjærlig Hænder
løser selv vort Ægte-Baand"

og et andet fødselsdagsvers:

"Min Mariane! her nu kommer
Igjen til Dig en Sang i Vers.
Det er nu i den blide Sommer,
Vi rejser om paa Kryds og Tvers,
For at besøge Folk især
Som have vores Frelser kjær!

Omkring 1828 kom netop en ny vækkelse ¹⁵, der i tid falder sammen med det nye ægteskabs indgåelse med Mariane, uden at det kan siges, at hun direkte har virket ind; men hun har utvivlsomt givet ham nyt livsmod. Lund holdt nu ofte forsamlinger og gennem øget kolportagevirksomhed fik han flere kontaktmuligheder.

Mariane og Frands Lund befandt sig vel i Skjern; de var agtede og accepterede som indfødte. Under en provstevisitats tog provst Brandt fra Ringkøbing med præsten til kaffe hos Lunds, ja, bispem i Ribe aflagde i juli 1841 selv besøg hos Frands. ¹⁶

Da en stor vækkelse i 1843 kom til Skjern, blev der voldsom tilstrømning til det herrnhutiske societet; mange af dem var

kvinder, som Mariane tog sig af. I vinteren 1843-44 holdt Mariane "selskaber" for kvinderne.¹⁷

Den øgede virksomhed modsatte en ny ankommen herredsfoged sig; det var ikke mindst den såkaldte Forsamlingsbevægelse med Peter Larsen Skræppenborg og andre grundtvigsk påvirkede, der gjorde sig gældende og irriterede. Det kom til en retssag, hvorunder også Lund afhørtes. Flere bønsskrifter indsendtes, deriblandt et fra Mariane Lund til dronningen i april 1845.¹⁸

Frands Lund var imidlertid nu nær de 70 år og svækket; han søgte da om afsked i Herrnhut, og "hvileplads" i Christiansfeld, bl.a. med henvisning til dårligt syn.¹⁹

I Christiansfeld havde Frans Lund ikke nogen høj stjerne hos den dygtige og dannede, men bundtyske leder Ph. Roentgen; denne var enig med den fjendtlige herredsfoged i Skjern, der omtalte Lund som "drikfældig i høj Grad" og som "et paa Sjæl og Legeme afsløvet Væsen". Roentgen fandt det glædeligt, at diasporaposten blev nedlagt, "en naadig ledelse af Herren". Frands Lunds trykte sange og rimerier omtalte han som elendige og et upassende forsøg at øge sine indtægter ved handel. Det var Lunds fjender, der her kom til orde.²⁰

En nutidig, historisk vurdering af Anders Pontoppidan Thyssen i "Vækkelsernes Frembrud i Danmark i første Halvdel af det 19. Århundrede" giver en mere afdæmpet bedømmelse af Lund og hans arbejde: "Frands Lund havde det unægtelig ikke let i sine sidste år - med Roentgen som foresat og Jansen som modspiller i Skjern!! Deres Kritik synes overdrevet i betragtning af, at Lund - støttet af sin kone - endnu i 1845 kunne gennemføre et omfattende rejseprogram, ja, efter årsopgørelsen det hidtil største. De vakte, der samledes om ham eller modtog hans besøg har næppe opfattet ham som et drikfældigt "afsløvet væsen"; og det har ikke kunnet chokere dem, at han tog sig et bæger, da brændevinsdrikkeri var almindeligt i almuen. - Men kritikken rummer dog nok et sandhedsmoment, der bekræfter, at Lund mindre og mindre kunne måle sig med forsamlingsbevægelsens unge, energiske prædikanter, som kom til at præge både de jyske og de fynske vækkelser".²¹

Allerede da Frands Lund udgav sin digtsamling i 1843 mærkedes modløsheden indimellem. Endnu i den lille sang fra 1840. "Jeg vil høre Jesum til" er der sejrsvished, som i et af de sidste vers, hvor han til slut fletter sit eget navn ind:

“Jeg vil høre Jesum til.
Med Børn, Hustrue; han vil
Skjænke os en Naade-Krands;
Dette troer og haaber Frands”

Og sidste vers:

“Jeg vil høre Jesum til.
dette skrives i April
Attehundred’ tredive ti,
Paa min glade Himmel-Sti”

Her er himmelstien glad.

I “Over sal. Biskop Brorsons Svanesang”²² lyder et par vers:

“Imidlertid jeg venter
Min Gud mig snart afhenter
At synge Lammets Priis,
Paa din og Engle-Viis

Dog, Troen meer maa øves
Og under Korset prøves;
Hosanna ret maa frem,
Før jeg mig synger hjem.

Hallelujah. Nu endes
Min Strid, mit Aag afspændes²³
Nu gaar jeg strax min Gang,
Her er min Svane-Sang”

Men i en anden sang kommer det modløse mere frem:

“Naar mon Bryllups-Vognen kommer ?
Rolighed min Sjæl attraaer,
Viig, min Vinter, kom, min Sommer,
kom endnu i dette Aar;
Jeg vil flytte,
Thi hvad Nytte
Gjør jeg her som jordisk Borger,
Som et Maal for mange Sorger ?
Jeg er mættet og udtrættet,
Paa den Plet af Jord jeg gaaer;
Didhen, hvor jeg bliver lettet,

Hvor Guds Folk dets Hvile faaer,
Snart udslettes
Jeg iblandt de Dødelige,
hvilket vil slet Intet sige”.²⁴

Dette vers er skrevet senest i 1843, men først i oktober 1846 forlod Frands Lund og Mariane Skjern. I over 30 år havde Frands Lund virket som emissær i Skjern blandt de vakte. Det er sagt om ham af en kendt lokalhistoriker, P. Pedersen Storgaard, at “han ikke var en Mand med store Evner, men han arbejdede sikkert trofast i sin Gerning og glædede sig over, hver Gang han traf paa Mennesker, der var vakte til levende Tro. Hans Hustru var mere evnerig og havde naturlige Gaver til at tiltale Folk. Hun har i sit “Levnedsløb” fortalt, hvordan hun i de yngre Aar sammen med sin Mand gjorde sin “Pilegrimsrejser” til Fods. Senere var han ofte nødt til at køre for at naa de fjærnere liggende Kredse. Tilsidst var dette heller ikke muligt for ham. Hun gik da ofte sine Vandringer alene”.²⁵

Emissærvirksomheden i Skjern blev nu helt forbudt. Huset her blev solgt. Det kaldtes Nørgaard og blev siden af Skjern kommune indrettet til fattiggård, men selve forsamlingshuset blev nedrevet.²⁶

I Christiansfeld levede Frands Lund i ro til sin død i december 1864. Roentgen forlod i stilhed byen sidst i oktober 1851²⁷, hans og Christiansfelds fremherskende slesvigholstenske sympatier under Treårskrigen havde skabt adskillig splittelse i Christiansfeld. Helt opslidt har Frands Lund ikke været, da han kom dertil. Han overlevedes af Mariane, der da også var 20 år yngre; hun døde 13. maj 1871; i de sidste år var hun ofte syg.

Hun og Frands oplevede i 1858, at deres ældste datter i Christiansfeld blev viet til den norskfødte missionær Peter Larsen og med ham drog til Jamaica som missionærer. Dette ægtepars to ældste børn kom i 1869 hjem til Christiansfeld, og i sommeren 1870 kom denne datter til byen for at rekreere sig sammen med endnu et barn. Peter Larsen fortsatte sin missionærvirksomhed på Jamaica til sin død som biskop for Brødre-menigheden på Jamaica.²⁸

Frands og Mariane Lunds næste datter blev som 37-årig i 1870 gift med en bagermester i Christiansfeld, Mads Nielsen Grøndahl; deres ældste barn sønnen Carl Theodor blev født 4. april 1871²⁹. Mariane døde i den følgende måned.

Paulus Nielsen Thoft

Hvor tæt forbindelsen har været mellem Paulus Thoft og hans søster og dennes mand er svært at påvise. Hjemmet i Lindum har utvivlsomt i nogen grad været præget af herrnhutisk tradition. Niels Poulsen Thoft var død 11. april 1836 i Lindum, formentlig noget svækket; for sønnen Paulus havde da i 1 1/2 år været hjælpelærer for sin fader. Lidt senere blev Paulus Thoft - 28. juni 1836 - gift med sin kæreste og var 12. marts s.å. af kammerherre Lüttichau til Tjele kaldet som lærer og kirkesanger i Lindum. Brylluppet stod i Lindum skole, som hans levnedsskilddring fortæller; her oplyses også, at svogeren og søsteren (Lund og Mariane) var tilstede. Men til de egentlig vakte synes Paulus Thoft og hans familie ikke at have hørt. Niels Thoft havde været nærmere knyttet til Christiansfeld, end sønnen Paulus blev det. Det er dog sandsynligt, at Frands Lund og Mariane på deres rejser har besøgt Lindum, ikke som Brødremenighedens emisærer, men på familieskabets vegne. I det nærliggende Vammen var der i 1815 4 vakte, og Lunds rejste til Himmerland ad denne rute³⁰.

At Paulus Nielsen Thoft stadig havde søsteren i erindring med hendes og hans slægt i Christiansfeld, viser sig tydeligt i, at han på hjemrejsen fra København 1872 lagde vejen om ad Christiansfeld. Søsteren var da død året før; men hendes med bagermester Grøndahl gifte datter tog sig af ham. Han har utvivlsomt i Christiansfeld boet hos dem, og de har transporteret ham til Bramdrup, hvor en slægtning havde en gård, og ved afrejsen kørt ham til Kolding. Ingen af Paulus Nielsen Thofts børn blev sendt til Christiansfeld til opdragelse. Tiderne havde ændret sig, også før 1864. Det er også betegnende, at Paulus Thoft under besøget i København 1872 var i Vartov og nåede at høre Grundtvig prædike søndag 27. august, den sidste søndag Grundtvig levede. Besøget i Vartov er et vidnesbyrd om, at familien var svinget bort fra Herrnhutismen og havde fundet sin åndelige næring i grundtvigsk præget kirkelighed. Sidenhen vil man finde mange af Paulus Thofts efterkommere blandt dem, der sluttede op om frimenigheden i Løgstør.

I 1836 kort før faderens død var Paulus Thoft blevet ansat som lærer i Lindum, hvor skolebygningerne må være blevet repareret kort før og omkring hans tiltrædelse, bl.a. ved anvendelse af 150 rdl. fremkommet ved bortsalg af kirkebyl fra taget

på Lindum kirke 1827.³¹

11 år tilbragte Paulus Thoft og hans kone i Lindum. I 1845 blev han med beboernes og biskoppens anbefaling forflyttet til det mere indbringende embede i Skarpsalling, der også hørte under Viborg stift.³²

For Paulus Thoft, der altid lagde stor vægt på at have en forsvarlig økonomi, var det en stor tilfredsstillelse, at hans gæld, der ved forflyttelsen havde været på 150 rdl., kunne blive betalt ved at sælge en del af deres besætning. I Salling var embedsindtægterne gennemsnitlig 100 rdl. større om året, og Thoft begynder nu at opkøbe landejendom; han sælger også nu og da af det købte og tjener derved. Han hjalp sønnen Niels³³ ved køb af dennes svigerforældres gård og sørgede for et aftægts- og opførelse. Her boede en overgang sønnen Lund³⁴, indtil Paulus Thoft med hustruen selv i 1872 flyttede derud. Så byggede denne søn et beboelseshus herved. Der berettes nøje i hans levnedsløb om hans ejendomshandler, og han forsvarer sig mod en mulig anklage for at have forsømt sit lærerembede for landbruget. Da han i 1874 gav sønnen Lund skøde på denne gård, oprettedes en omhyggelig aftægtskontrakt, ligesom han havde sørget for en evt. overlevende kone ud over pension med en livrente. Også for den ugifte datter Karen Kirstine sørgedes der økonomisk.

Hans gode økonomi ser han som en Guds velsignelse; men der lyser dog også en god portion selvbevidsthed ud af biografien; han roser dog altid sin kone som en dygtig forvalter.

I Salling skole var Paulus Thoft lærer i 31 1/2 år for 80 indtil 90 børn, og han fortæller, at flere af omegnens forældre kom til ham og bad om, at deres børn måtte blive undervist i hans hus. Det gav anledning til ekstraarbejde for fru Thoft, der undertiden havde 6 børn at læse med morgen og aften og forsyne dem med mad, drikke og seng samt kæmme og vaske dem. Det gav en ekstraintægt og også nu og da foræringer som påskønnelse for hendes moderlige omsorg for disse børn.

Snart efter sin forflyttelse til Skarpsalling foreslog den nye lærer Thoft, at skolens lokaler udvidedes. Der var påtænkt en udvidelse med ét fag, men Thoft foreslog i en henvendelse til sogneforstanderskabet 30. nov. 1847, at der i hvert fald byggedes 2 fag til skolen, da han ellers var vis på, at det med et formentlig stigende børneantal om få år ville blive nødvendigt atter at udvide skolestuen. Byggedes der 2 fag, kunne både

skolestuen og lærerens rum udvides.

Men så fremsætter Thoft et andet videregående forslag; han er klar over, at det vil medføre større bekostning; det gik ud på, at der skulle opføres endnu en skolestue og holdes en hjælpe-lærer, f.eks. en, der forberedte sig til seminariet eller en af skolens bedste og sædeligste drenge, der var nylig konfirmeret og om vinteren skulle lede undervisningen i nederste klasse. Læreren skulle så have tilsyn med og vejlede denne hjælpe-lærer.

Lærer Thoft motiverede sit sidste forslag med følgende: "Nytten og fornøielsen heraf vil uden tvivl blive kjendelig; thi da kunde ethvert barn fra novbr. til foraaet nyde underviisning i skolen. Bondemanden skal nu være sogneforstander og har tillige adgang til at blive amtsraadsmedlem, ja, endog stænderdeputeret; men han maa i saadanne kredse uden tvivl stundom føle sin afmagt, fordi han mangler oplysning. Derfor erkjendes nu ogsaa, at vi mangle høiere bondeskoler, hvor bondens søn kunde duelliggøres til de hædersposter, som regjeringens og medborgeres tillid overdrager ham".

Der tilføjes af Thoft: "Om ogsaa skolen her modtager den her paapegede udvidelse, kan den naturligviis ei kaldes en høiere bondeskole, men vistnok vil her kunne udrettes meget mere end under de bestaaende forhold, og derfor har jeg tilladt mig at berøre denne sag".

Thoft fandt selv sit forslag dristigt, men forventede, at sogneforstanderskabet for Næsborg pastorat ville tage sagen under overvejelse.³⁵

Dette skete efter en måneds tid 30. dec. s.å. på et møde i Brøndum, hvor flertallet af sogneforstanderskabets medlemmer var mødt op foruden en betydelig del af pastoratets beboere.

Men enedes om, at det sidste, videregående forslag, "saa ønskelig man end maatte ansee dets udførelse for at være" måtte frafalde, da omkostningerne ville blive for stor en byrde at bære for kommunen. Det først anførte forslag, der ville medføre en udvidelse på to fag blev derimod tiltrådt, tilmed således at bygningens påbegyndelse skulle kunne ske så tidligt som muligt på foråret³⁶.

Forslaget var unægteligt fra Thofts side vel motiveret. Med bondeskoler har han næppe tænkt på grundtvigsk prægede højskoler, som de snart efter begyndte at udvikle sig, men mere kundskabsprægede skoler.

I de mange år i Salling havde Paulus Thoft ønsket at få København at se, og han benyttede da sommerferien i 1872 til en rejse for også at se den store udstilling, der netop dette år holdtes i København. Rejsen foregik sammen med en god bekendt forpagter Nors, hvis svigerforældre boede på Christianshavn; her var deres bopæl under opholdet i København fra 25. august om morgenen til torsdag 29. august. Straks den første dag, der var en søndag, var de to, Thoft og Nors, efter indkøb af en ny hat til førstnævnte, i Vartov, hvor de måtte stå op, da kirkestolene var aflåsedede, bagefter besås Frue Kirke, og de var oppe i Runde Tårn; men Thoft var da så træt, at han ikke nåede op til tops. Efter en middag hos en slægtning af deres christianshavnske værtsfolk gik turen til Tivoli, hvorfra man kl. 1 om natten tog en droske til deres spisested på Lille Købmagergade; der fra gik de hjem til deres logi på Christianshavn. Det må have været en anstrengende tur.

Mandagen 26. august besøgte den store udstilling på Vesterbro, og det var så heldigt, at kongen netop denne dag besøgte udstillingen sammen med sin familie.

Om tirsdagen - den 27. august - var Thoft i 4 skoler på Christianshavn for at høre på, hvordan undervisningen i de forskellige fag foregik dér, også en svømmeeksamen for o. 700 drenge overværedes. Der blev tid til at se Rosenborg Slot, hvor fodgardenne havde øvelse, og på den nærliggende Sølvgadens kaserne (nu DSB's kontorbygning) hørtes en forelæsning for soldater. Det blev også til en tur på Amager, hvor man så artilleriets øvelser, og siden besøgte den store udstilling endnu en gang.

Onsdag 28. august kørtes de to gæster langs Øresund til Klampenborg, hjemturen lagdes lidt længere inde i landet forbi Bernstof Slot og Charlottenlund, kronprinsens sommerresidens. De royale interesser er åbenbare.

Det må have været anstrengende dage, hvor de nød meget godt hos de forekommende værtsfolk og deres bekendte; men om morgenen d. 29. var besøget slut. Rejsefællen Nors befandt sig da heller ikke helt vel, og blev et par dage længere i København, men Thoft ville på hjemvejen lægge rejsen om ad Christiansfeld for at besøge sine slægtninge dér. Mens rejsen til København foregik ad søvejen, måtte hjemrejsen ske med tog, og fra Kolding til Christiansfeld med dagvognen; han ankom dertil kl. 17.30 og modtoges der af sin slægtning bagermester

Grøndahl, som han havde underrettet derom fra København.

Den 30. august om formiddagen gik han med sin søsterdatter fru Sophie Grøndahl på kirkegården og besøgte søsterens og hendes ægtefælles gravsteder; om eftermiddagen kørte Grøndahls ham til en slægtning i Bramdrup ved Haderslev. 31. august afsluttedes atter besøg på kirkegården i Christiansfeld, hvor de så til andre slægtninges grave. Om eftermiddagen besøgte de en endnu levende slægtning, og om aftenen var de vist - Thoft erindrer det ikke sikkert - i kirke på Gottessalen kl. 19.

Thoft ville gerne være blevet længere i Christiansfeld; han bemærker, at der overalt, hvor han kom, vistes ham opmærksomhed. Men ferietiden var ved at være udløbet.

Søndag 1. sept. 1872 kørte Grøndahl Thoft til Kolding, hvorfra turen med toget gik til Århus med ankomst kl. 12. Her traf han Nors og medlemmer af hans familie, var i domkirken til gudstjeneste, spiste hos bekendte, men tog allerede kl. 18 toget nordpå til Hobro, hvor Thofts søn Niels ventede og kørte dem til Haverslev, hvor han boede, ankomst der efter midnat.

Mandag 2. september besøgte Niels Thofts ejendom og kørtes om eftermiddagen hjem til Skarpsalling.

For Paulus Thoft havde rejsen været en stor oplevelse; han fortæller selv levende og imponeret om den i sin skildring af sit levnedsløb, der får ende med hjemkomsten.

Det er nævnt oven for, at lærer Thoft optog fremmede børn i sit hjem for at undervise dem. Det kunne også gælde børn fra egen familie. Et af hans børnebørn Ane Marie Holm, f. 29. sept. 1873, og gift med gårdejer, amtsrådsmedlem Jesper Jespersen, Løgstedgård, gik i sin tidlige barndom i skole hos morfaderen; hun var datter af Lausine Cathrine Thoft (født 1840, død 1925) og gårdejer på Skarpsalling mark Peder Chr. Jensen Holm.

Hun har på sine gamle dage - i august 1948 - fortalt mig om sin skolegang, der p.g.a. bedstefaderens sygdom blev afkortet; hun skildrer ham som en streng lærer, der gav klø, og erindrer, at en fætter engang havde lukket hende inde i en fårest. Thoft sendte så fætteren ud i haven med en kniv for at skære riset, hvormed han skulle have klø. Hans kone var høj og tynd, meget nøje med det økonomiske, men blidere og søgte nu og da at holde ham tilbage, men kom hun i den anledning inden for i skolen, sagde han til hende: "Pas du dit, så passer jeg mit".

Paulus Nielsen Thoft afskedigedes efter ansøgning af Mini-

steriet for Kirke- og Undervisningsvæsenet pr. 1. jan. 1877. 16. febr. 1877 flyttede Thoft med sin familie fra Salling skole. Den sidste tid havde han under vakancen sammen med datteren Karen Kirstine Thoft bestyret embedet.

De sidste år var Thoft præget af svækkelse, så han holdt hjælpelærere, en af disse fortæller efter Thofts død i en nekrolog i Danmarks Lærerforenings Medlemsblad 1884 bl.a.:

“Den 4de Avgust d.A. jordfæstedes paa Salling Kirkegaard pr. Løgstør Støvet af forhenværende Lærer og Kirkesanger Thoft i Salling”. Om hans Manddomsgjerning fortælles her:

“Hvorledes var nu denne Gjerning? Svaret lyder: Han var som en Fader for de smaa og som en prøvet ældre Ven for de voxne, og der er vist ikke ret mange Hjem i Salling Skoledistrikt, hvor de ikke have et eller flere Minder baade i Hjertet og i Stuen om gamle Thoft. Det var en Lyst at se, hvorledes de smaa i lange Rækker, thi Salling er en stor Skole - stod lyttende til det levende Ord af hans Mund, og opbyggedes af hans Samtaler om, hvad der fremfor alt skal ligge os paa Hjærte. Mange Gange naar en fordums Elev trængte til Raad og Hjælp i Livet, søgte han tilbage til Thoft, og de var vistnok faa, som gik uhjulpne fra ham.

Da det lakkede mod hans Livs Aften, blev han for nogle Aar siden angreben af en Svækkelse, som gjorde det nødvendig for ham at holde Hjælpelærer. Af disse havde han to, og den sidste af dem var Meddeleren. Saa ofte jeg tænker tilbage paa den Tid, bliver jeg glad i Sinde, i det jeg mindes den Kjærlighed og Overbærelse, hvormed Thoft rettede og vejledede den i den egentlige Skolegjerning uøvede Seminarist. Uagtet han var meget svækket paa Legemet, mødte han dog hver Morgen til Bøn og Religionsundervisning i Skolen og foretog som oftest begge Dele selv “³⁷

Thoft var Dannebrogsmænd; hans gravsten på Salling kirkegård står endnu på gravstedet, hvor også hans kone Maren Laursdatter er begravet; hun overlevede ham længe og døde først 22. maj 1897, næsten 92 år gammel.

Paulus Nielsen Thofts selvbiografi

Undertegnede Paulus Nielsen Thoft blev født i Lindum Skole

ved Hobro den 18. Juni 1814, og 24 Timer efter (de maae have været svære for min dyrebare Moder) blev min Tvillingbroder Christen Nielsen Thoft født. Han var halt og svagelig, men levede dog til den 22. Februar 1873, da han døde hos min Svoger og Søster i Lindum³⁸. Vor eneste Søster Johanne Elisabeth Thoft blev født den 18. Juli 1816.

Vor Fader var født i Veirum ved Holstebro den 5. October 1765 og døde i Lindum den 11te April 1836. Sidstnævnte Sted var han Lærer i 45 Aar, og hans Fader var Lærer i Veirum. Vor Moder var født i Naursgaard i Fousing ved Holstebro den 27. December 1779, og de holdt Bryllup den 13. Februar 1813.

Paa min Fødselsdag den 18. juni 1832 mødte jeg første Gang paa Lyngbye Seminarium til Prøveexamen. Jeg var kun daarligt forberedt dertil, men var dog saa heldig, at jeg blev antaget, og den 30 September s.A. mødte jeg der som Elev. Efter 2 Aars (jeg tør sige meget flittig Arbeide) Ophold ved Seminariet blev jeg dimitteret sidst i September Maaned 1835 med Hovedkarakteren "Duelig". Strax efter min Dimission fra Seminariet blev jeg antaget som Hjælpelærer hos min Fader, der var trædt af sin Gjerning. 1 1/2 Aar var jeg Hjælpelærer, og da min Fader, som blev 70 1/2 Aar gammel (døde den 11. April 1836) blev jeg før hans Død den 12. Marts s.A., af kammerherre Lüttichou paa Tjele. kaldet til at være min Faders Eftermand i Embedet.³⁹

Samme Aar den 28. Juni holdt min Kone Maren Laursdatter og jeg Bryllup. Hun var en Datter af Gaardfæster Laurs Troelsen i Vammen, hvor hun blev født den 7de December 1805; hun var 8 1/2 Aar ældre end jeg.

Aar 1830 den 1ste November kom vi begge i Tjeneste hos Pastor Zahrtmann i Vammen, hun som Kokkepige og jeg som Kohyrde og Røgter. Vi passede begge vor ting godt, og vor Husbonde Hr. Pastor Zahrtmann⁴⁰ og hans Søster, der var Huusholder i Præstegaarden, gav os flere Beviser paa deres fuldkomne Tilfredshed; og endskjøndt jeg kun blev i denne Tjeneste 1 Aar, steg jeg dog til at blive Kudsk for Præsten i Forening med min fornævnte Værdighed.

Endskjøndt jeg den Gang kun var 17 Aar, blev jeg dog forlovet med Præstens Kokkepige, der, som sagt, var 8 1/2 aar ældre. - Dette saae jo noget letsindigt ud, men vi troe, at Gud, som ved, hvad der er bedst for ethvert Menneske, vakte og befastede vor gjensidige Kjerlighed for hinanden, og Gud være

hjerteligt lovet, takket og priset. Han den naadige og kjerlige og almægtige Gud i Himlen har indtil denne Dag (nu er det 40 1/2 Aar siden vi bleve Ægtefolk sammen) faderlig sørget for os, og langt over vor Fortjeneste eller Værdighed velsignet vor Gjerning. Min Kjærestes Forældre og Sødskende kunne slet ikke fordrage, at hun havde forlovet sig med mig, og hun fik Irettesættelser derfor. - Den Gang smertede det mig, at hun skulde høre Ondt for min Skyld, og jeg syntes, at de gjerne kunne lade hende have Fred og gjøre, som hun selv vilde; men da jeg siden voxede over Drenggeaarene og fik lidt mere Forstand og Eftertanke, billigede jeg dog hos mig selv, af hendes Forældre og Sødskende tilraadede hende at hæve Forlovelsen med en Dreng, som Ingenting var og aldeles Intet eiede; men jeg vilde dog altid inderlig nødig miste hende.

I vor Forlovelsestid, omtrent 5 Aar, havde hun, som var en særdeles dygtig og agtet Pige, flere Beilere, som havde Huus og Hjem; men efter at hun havde raadført sig derom med Gud i Himlen, skænkede hun mig sit Hjertes inderlige Kjerlighed og gav mig Haand paa, at hun aldrig skulde svige mig, hvorledes saa vor Lykke og Brød skulde beskjæres til vor Død. Og hun holdt ærligt sit Løfte, og jeg kan aldrig fuldtakke hende, som stadig har været mit Livs Glæde og Lykke.

Nu som sagt. Jeg havde i en usædvanlig Alder faaet mig en Kjæreste, som jeg syntes var den smukkeste, dygtigste og kjærligste Pige paa hele Jordkloden, og jeg begyndte alvorligt at tænke paa, hvad jeg skulde og muligen kunde gjøre, for at hun dog en Gang kunde blive min Kone. Mine Forældre og Sødskende syntes altid godt om Pigen. Hos dem var hun altid velkommen, og det var baade hun og jeg glade ved.

Min Fader, der som sagt selv var Lærer, havde flere Gange i min Barndom opfordret mig til at vælge samme Levevei; men jeg afslog altid hans kjærlige Opfordring. Saa var der en Gang Tale om, at jeg skulde i Bagerlære og en anden Gang, at jeg skulde i Rebslagerlære; men jeg kom dog ei saa vidt, at jeg fik begyndt paa nogen af Delene. Da jeg saa var blevet forlovet, saa begyndte min Kjæreste at tale med mig om, om jeg ei kunde faae Lyst til at komme paa et Seminarium, og jeg kunde maa-ske da blive Lærer; thi hun syntes, jeg kunde Noget, og formeente jeg kunde nok lære noget Mere, og saa kunde vi maaske med Guds Hjælp naae vor kjærlige Hensigt engang at blive Ægtefolk.

Hendes Raad havde Vægt hos mig, og efter 1/2 Aars Forberedelse hos Lærer Bøgeskou i Vammen ⁴¹ blev jeg optaget som Elev på Lyngbye Seminarium. Jeg mærkede snart, at jeg ikke var tilstrækkelig forberedt, og det kneb haardt for mig at følge mine Klassekammerater og lære, hvad der fordredes; men jeg arbeidede flittigt baade Natten og Dage for at lære mine Ting; dette mærkede Seminarielærerne snart, og bare over med mig, naar mine Lectier stundom ikke vare lærte, saa godt som de burde, eller min Stiil, som jeg mange Gange arbeidede paa hele Natten, dog ikke var god nok.

Af Overanstængelse blev jeg syg og maatte holde op at arbejde omtrent 1/4 Aar. Lægen erklærede, at jeg næppe levede; men efter Lærernes Anordning kom Lægen flittigt til mig, mine Medelever, som jeg levede i god Forstaaelse med, skiftedes til at vaage ved min Sygeseng om Natten, og Konen i Gaarden, hvor jeg logerede, pleiede mig som den omhyggeligste Moder kunde pleie sit eget Barn. Gud beløn hende derfor. Naar jeg kunde fortære Noget, spurgte hun mig saa ofte om, hvad jeg helst ønskede at spise eller drikke, og det fik jeg da med stor Velvillie. Det var ogsaa saa heldigt, at der var Velstand i Gaarden, og hun havde altid Nok at lave til af, og baade hun og Manden undte mig det saa godt. Med Guds Hjælp og ved mine Medmenneskers omhyggelige Omsorg og Pleie blev jeg Gud være lovet igjen rask.

Da jeg saa kom op af mit lange Sygeleie, saa var der jo en heel Deel af mit Arbeide forsømt, og jeg maatte atter anstrænge mine svage Kræfter for at kunde tage Dimissions-Examen 1/4 Aar, efter jeg havde lagt syg. Dette lykkedes Gud være lovet godt; jeg bestod over Forventning med godt ved min Examen, og Seminarieforstander Sidenius⁴² tildeelte mig en Præmie paa 5 Rdlr., da jeg var færdig ved Seminariet, fordi jeg (sagde han) havde været den flittigste Elev i den Klasse, som blev dimitteret tillige med mig.

Under mit Ophold ved Seminariet manglede jeg undertiden de fornødne Penge; thi baade mine Forældre og min Kjæreste vare fattige paa Penge; men de gjorde velvilligt for mig, hvad de kunde; om de ikke kunde anderledes, saa laante de Penge til mig i den Forventning, at jeg selv kunde betale Laanene, naar jeg efter Læretiden kom i Virksomhed, og dette lod sig Gud ske Lov! ogsaa gjøre.

Foruden Klæderne, som mine Forældre skaffede mig, koste-

de mit 2 Aars Ophold ved Seminariet kun 150 Rdr.; men det sidste Aar læste jeg 2 á 3 timer hver Dag eller Aften med en Søn, som de Folk havde, jeg logerede hos, og saa holdt jeg ham fri for at gaae i Skole. Drengen, der omtrent var 12 Aar, var rigtig flink, og Forældrene glædede sig over hans Fremgang, og derfor vare de maaske ogsaa saa gode imod mig, som jeg ovenfor har nævnt; og desuden toge de kun 26 Rdr. af mig for min Kost og Logie et heelt Aar; og dog havde jeg vistnok det bedste Logie, som nogen Seminarist havde; thi min Seng stod i deres Stadsestue; men jeg boede omrent 1/4 Miil borte fra Seminariet, og dette Stykke Vei maatte jeg altsaa spasere baade Morgen og Aften; men i Almindelighed læste jeg paa mine Lectier underveis.

Det var som sagt ofte haardt nok; man naar jeg tænkte paa min kjære Pige, saa kunde dette saadan oplive mig, at jeg næsten aldrig blev rigtig trædt. Hun var ogsaa saa god, at hun jævnlig skrev mig til, og endskjøndt hun skrev en simpel Haand, saa har jeg dog aldrig faaet Breve, der saaledes har glædet og styrket mig, som hendes Breve gjorde, endskjøndt det ogsaa var mig til stor Fornøielse, naar jeg fik Brev fra mine Forældre. (Jeg har endnu 10 af de Breve, som min Kjæreste skrev til mig, medens jeg var paa Seminariet, og hun har 48 Breve, som jeg har skrevet til hende).

Da jeg kom hjem fra Seminariet, hvorfra jeg havde Beviis for den Flid og rosværdige Opførsel, som jeg der havde udviist, var det en Selvfølge, at mine Forældre, Sødskende og Venner glædede sig derover; men Ingen blev dog mere glad end min Kjæreste. Nu kunne vi jævnligt besøge hinanden baade i Lindum og Vammen, og fra den Tid mærkede vi ikke, at Nogen havde Noget at indvende imod vor Forlovelse, endskjøndt jeg havde en Deel Gjæld, som efterhaanden skulde betales.

Da jeg var blevet kaldet til at være min sl. Faders Eftermand, holdt min Kjæreste og jeg med stor Glæde Bryllup, som stod i Lindum Skole, fordi min Svigermoder ⁴³ i den Tid var syg. Hun var derfor ikke med til vort Bryllup; men forøvrigt var vor familie paa begge Sider samt en Deel af Beboerne i Lindum og Vammen og et Par af mine Meddimitter (Nielsen og Veltegaard) tilstæde til vort Bryllup. og Hr. Pastor Zahrtmann, som vi før begge havde tjent, holdt en meget hjertelig og hæderlig Brudevielse for os, hvorover vi og vort Bryllupsselskab meget glædede sig, og Gud velsignede os ogsaa paa denne vor Glæ-

desdag, den 28. Juni 1836, med et meget smukt og godt Veir. Det bemærkes, at min Svoger og Søster (Lund og Mariane af Christiansfeldt) ogsaa vare tilstede ved vort Bryllup. samt Skolelærer Bøgeskou i Vammen og hans Kone. Anders Bødker i Bigum, som min Kjæreste havde tjent, var vor Musikanter. Alle vore Gjæster glædede sig med os, og stræbte at gjøre os vor Bryllupsdag saa glad og behagelig som muligt.

Nu var altsaa Bryllupet holdt. Nu havde vi, af Guds Naade! naaet vore Hjerters høieste Ønske her i Verden. Nu vare vi Mand og Kone sammen. Men nu maatte vi ogsaa tænke paa, hvorledes vi kunne fortjene det daglige Brød, og faae vor Gjæld betalt, som omtrent var 150 Rdlr., der i den tid ikke var saa ubetydelig en Sum i Forhold til vore smaae Indtægter. Vi toge begge alvorligt fat paa vor Gjerning, jeg som Lærer, og hun som fornuftig, meget virksom og sparsommelig Huusholder.

Vi havde begge den Lykke at være opdraget af vore kjære Forældre i Tarvelighed og Arbeisomhed, og vi fulgte troe deres Exempel. Vor gode Gud i Himlen og vor inderlige gjensidige Kjerlighed styrkede os, og snart sporedes Guds Velsignelse baade i vor Gjerning og i vort Huus, hvorfor vi heller aldrig kunne fuldtakke Gud, for alle hans Velgjerninger imod os, som langt overstiger vor Fortjeneste og Værdighed.

I 11 Aar boede vi i Lindum, og det lykkedes mig at vinde baa- de Beboernes og mine Foresattes Tilfredshed, hvorfor jeg ogsaa, efter deres gode Anbefaling, og især ved hans Høivelbaarne Hr. Biskop Øllegaards⁴⁴ kraftige og geistige medvirken, blev befordret til et mere indbringende Embede i Salling den 11te October 1845.

Da vi flyttede fra Lindum kunde vi, ved at sælge en Deel af vor Besætning, betale Resten af vor Gjæld. Ved vor Afreise fra Lindum viste Beboerne sig særdeles velvillige og tjenestagtige imod os; thi flere end vi behøvede tilbøede at give os Befordring 7 Miil til vort nye Hjem, og 7 Vogne kjørte, uden Betaling, os og vore 3 Børn og Bohave til Salling Skole. Her begyndte vi ligesom i Lindum med stadig Flid at røgte vor Gjerning, og det sporedes ogsaa her, at Guds Naade og Velsignelse var med os i enhver Henseende. Og vi maae atter indrømme, at vi aldrig kunde fuldtakke Gud og vore Medmennesker for de utallige Velgjerninger og Naadegaver, som vi have modtaget.

Vore Embeds-Indtægter i Salling vare i Gjennemsnit aarlig 100 Rdlr. mere end i Lindum, og her til kom, at jeg havde den

Lykke at købe Landeiendom, hvilken meget forbedrede vor Stilling, og er nu til stor Gavn for os og vore Børn. 5 Aar efter, at vi vare flyttede til Salling, 1850, købte jeg for 100 Rdr. et Huus og en lille Toft til af min Nabo Jacob Jensen, og gjorde dette i den tanke, at min Familie dog kunde have Huuslye, hvis jeg muligen snart kunde døe; 1852 købte jeg for 500 Rdr. og Aftægt min Nabo Laurs Sahls Eiendom, som bestod af Halvdelen af en Eiendom, der stod for Hartkorn 2 Tønder 7 Skp.; og 1855 købte jeg for 900 Rdr. og en lille Aftægt af min Nabo Jens Christensen Pedersen den anden Halvdel af fornævnte Eiendom, der bestaaer af 25 Tønder Agerland god Jord, et lille Engskifte til et Læs Hø, et Hedeskifte og et Tørveskær, hvorpaa der aarligt avles et godt Læs Hø og kan skjæres de fornødne Tørv til en Familie i det mindste i 100 Aar.

1859 købte jeg, for 260 Rdr., en Engskifte til 2 à 3 Læs Høe i Nørkjæret af Hr. Hansen paa Holchasminde.

1862 købte jeg ved Auction over Gundestedgaards Enge i Nørkjæret 2 Parceller, der tilsammen kostede 505 Rdr. foruden Auctions-Omkostningerne, der nok beløb sig til 50 Rdr. Paa disse 2 Parceller avles 6 Læs Høe.

1865 købte jeg et Huus på Salling Gade af Niels Nørgaard for 50 Rdr.; og 1875 købte jeg et Huus og en Gadelod af Lars Johansen for 281 Rdr. Disse tvende sidstnævnte Huse, og det første, som jeg købte af Jacob Jensen, har jeg igjen solgt og derved tjent ialt 300 Rdr.

1864 købte jeg af Niels Vilsen en marklod paa 10 Tønder Land for 1500 Rdr. til min Svoger Peder Jacobsen og vor Datter Nicoline ⁴⁵, og 1867 købte jeg for 500 Rdr. en Englod til dem, hvorpaa aarlig avles 5 Læs Høe, og 1865 byggede vi et Huus paa Markloden, som kostede i det mindste 600 Rdr. at bygge. Vor svoger Peder Jacobsen døde den 16. octobr. 1868, og den 13. April 1869 blev hans Enke gift med Ungkarl Peder Christian Jensen Lysgaard, som, Gud skee Lov! er en rask og dygtig Mand, og viser sig kjerlig og omhyggelig for sin Kone og deres Børn, saa vi rigtig glæde os derover.

1861 købte jeg i Forening med Jens Holm en Marklod af Johan Christian for 1700 Rdr., og samme Aar opførte vi i Forening bygninger til Jens Holms Søn Peder Christian og vor Datter Lausine. ⁴⁶

De leve glade og lykkelige, og Gud har skjænket dem 9 raske Børn.

1864 døde Jens Holm. Han var en meget dygtig, fornuftig og elskværdig Mand, som ei blot savnes af hans Enke og Børn, men ogsaa af os og mange Flere.

1870 var jeg med vor ældste Søn Niels Thoft i Haverslev, hvor vi købte hans Svigerforældres Gaard for 9000 Rdr. Denne Gaard har 3 Tønder og 6 Skipper Hartkorn, med omtrent 120 Tønder Land Ager og Eng, hvorpaa holdes en Besætning af 32 til 36 Fækreaturer, 6 Heste, 20 Faar og nogle Svin. Baade han og Konen ere virksomme Folk, og Gud har kjendelig velsignet deres Virksomhed. De har meget forbedret Gaardens Bygninger og navnlig opført en stor ny Lade, og forrige Aar afbetalte de 2000 Kroner paa deres Gjæld. Gud har skjænket dem 4 raske Børn.

1856 byggede vi i Salling Bye en Lade, som vi 1872 flyttede her ud paa vor Mark, og samme Aar byggede vi her et Fæhuus, og vor nuværende Aftægtshuus, som vor Søn Lund og hans Familie⁴⁸ har boet i, indtil vi den 16 Februar 1877 selv flyttede hertil. I dette Huus har vi en lille Stadsstue, et rummeligt Sovekammer, et Gjæsteskammer, et Spisekammer, et Kjøkken, et Vordsted, en Gjæstestald og rummelig Plads til vor Brændsel. Sidste Efteraar lode vi Værelserne male og tapetsere, saa min Kone og jeg, og vor yngste Datter, som er hos os, nu boe meget behageligt; tædt ved 3 af vore Børn og Svigerbørn.

Fra hvert at disse 3 Stæder kommer dagligt en Søn til mig, 5 á 6 Aar gammel, som jeg nu underviser fra kl. 9 til 12. Derved har jeg en behagelig Anvendelse af min Tid, og kan gavne de kjære Smaae, saalænge Gud vil forunde mig Evner dertil. Sidste Sommer byggede Lund sig et smukt og godt Vaaningshuus i søndre Side af Gaaarden, hvor han og hans Familie nu boe. Der er kun nogle faae Alen mellem Lunds og vor egen Yderdør. Lund og hans Kone har 3 Sønner, som besøge os hver Dag, og vi glæde os over dem, ligesom ogsaa over vore øvrige Børnebørn, naar de besøge os.

1874 den 5 November gav jeg Lund Skjøde paa Gaarden med dens tilhørende Eiendomme, som med Engene iberegnet staaer for Hartkorn ialt 3 Tønder O Skp. 3 Fdk. 1 Album og Gammelskat 15 Rdlr. 20 1/2 Skilling. Min Gjæld paa det Hele, som Lund paatog sig med Gaarden, var omtrent 1800 Rdlr., men dertil svarede der med Gaarden følgende Besætning af Kreaturer og Avlsredskaber. Desuden skal Lund betale sin Søster Karen Kirstine 200 Rdlr. og hvert Aar, saalænge vi alle

3 leve, svare os følgende Aftægt: 6 Tønder Rug, 4 Tønder 2/4 Byg, 4 Tønder Kartoffler, 6 Lispund godt Mellemlæsk, 8 Lpd. fedt Faarekjød, 3 Lpd. Ost af en god Slags, 2 Ol Sild, 1 Ol Flynder, 3 Skpr. Salt, 4 1/2 Lpd. Smør, 1/2 Lpd. Svinefedt, 2 Ol Æg, 1 Lpd. Tælle, 9 1/2 Pd. Tvist, 1 Lpd. Uld, 18.000 Skudtørv, 1 godt Læs Lyng, 2 Læs Strøsand, 8 Lpd. frisk Rughalm, 2 Lpd. Rugtag og 32 Rdlr. (eller 64 Kroner) i contante Penge, samt hver Dag 3 Potter nymalket Mælk. Desuden skal Lund og hans Kone gaee os tilhaande i det daglige Liv og i Sygdomstilfælde skaffe os fri Læge og Mediciner og en god Pleie. Naar 2 af os ere døde, skal Lund koste og lønne en god voxen Pige til den Sidstes Opvartning og Pleie; desuden skal han kjøre vort Korn til og fra Mølle, samt give os en beqvem og anstændig befordring med Heste og Vogn, saa ofte vi forlanger det, undtagen i April Maaned og fra den 15. Juli til den 1ste September, og han skal selv være vor Kudsk paa disse Kjøreture. Halvdelen af Haven har vi forbeholdt os til vor egen Brug; men Lund skal grave og gjøde den samt vedligeholde Hegnet, og ligeledes vedligeholde vort Aftægtshuus og Gaardens Brønd, som vi har fri Brug af. Naar vi ere døde, skal Lund lade os hæderlig begrave efter Egnens Skik og Brug; men skal derfor have en forlods Godtgjørelse af Boet paa 100 Rdlr. Til enhver af vore 3 Børn, Nicoline, Lausine og Niels, har vi i Vhare og Penge selv udredet 1000 Rdlr., og vor datter Karen Kirstine har vi givet en Obligation paa 200 Rdlr., som staaer i Høkerens Huus, og desuden faaer hun efter min Død 500 Rdlr., som jeg har sikret hende i Livrente-Anstalten i Kjøbenhavn, og dersom min Kone overlever mig, saa faaer hun af samme Anstalt aarlig 50 Rdlr. foruden hendes Pention, som udredes af Skolefondet med 1/8 af Embedes Reguleringssum, som nu er 1335 Kroner, og hendes Pension kan altsaa blive 166 7/8 Kroner aarlig foruden de ovennævnte 50 Rdlr. eller 100 Kroner, som hun kan faae af Livrente-Anstalten. For at min Kone og Datter kunne faae de ovennævnte Penge af Livrente-Anstalten i Kjøbenhavn, har jeg siden 1856, altsaa nu i 20 Aar, hvert Aar, indbetalt omtrent 25 Rdlr., og denne Indbetaling skal jeg fremdeles gjøre, saalænge jeg lever, undtagen naar min Kone dør før jeg, saa faaer jeg aarlig 10 Rdlr. 3 Sk. Afslag i min Indbetaling.

At det Anførte kan sees, at jeg, foruden at passe mit Embede, har haft en Deel Andet at tage Vare paa med mine Eiendoms-Handler og som Gaardmand. Nu kunde Nogle maaske spørge:

Om jeg ikke havde forsømt mit Embede for at passe andre Ting; men Gud være lovet! Dette har aldrig været Tilfældet! Til Gaardens Drift holdt jeg Folk, Karl, Pige og vore Børn; og min Kone var en fortrinlig Forvalter, som, bedre end jeg, forstod at ordne Arbeidet, og desuden aldrig skaanede sig selv for at tage kraftig fat paa, hvad der var at gjøre baade i hendes Huus og paa vore Eiendomme. Desuden forstod hun altid at føre en fornuftig Huusholdning og vise en klog Sparsommelighed, og Gud lagde sin faderlige Velsignelse i hendes Bestræbelser, og derfor er det gaaet godt frem for os, og vi har aldrig savnet det Fornødne; men har, som sagt før, sparet Noget sammen til vore Børn, som Gud været lovet Alle have Huus og Hjem og ere godt gifte! Et glæder vi os ogsaa over, at vi aldrig have gjort nogen Indvending mod vore Børns Forlovelse; men derimod have vi velvilligt bekostet deres Brylluper, og siden hjulpen dem det bedste, vi kunde, og jeg troer ogsaa, at alle vore Børn og Svingerbørn ere glade ved os og taknemlige for, hvad vi have gjort for dem. Vi ønske hjerteligt, at Gud fremdeles vil være med dem og deres dyrebare Børn! Og ingen Aften eller Dag gaaer hen, uden at vi jo i vore Bønner inderligt anbefale dem Alle til Gud Faders Naade og Varetægt!

Jeg har, som sagt, kjøbt Eiendomme, men sjældent har jeg haft de Penge, som jeg lovede ud, naar jeg gjorde saadanne Handeler; men jeg gik altid ærligt frem dermed, og havde derfor en ypperlig Credit, til jeg kunde betale; og det har gavnet mig meget. Jeg har flere Gange laant af Een og betalt en Anden med, for at mine Creditorer kunde faae deres tilgodehavende Penge til den Tid, jeg havde lovet, og netop derved kan man vedligeholde Crediten. Det har ogsaa undertiden skeet, at jeg blev flere Penge tilbuden, end jeg behøvede; men dem har jeg aldrig taget imod; thi man bør aldrig gjøre unødvendig Gjæld, men derimod betale snarest muligt, og altid til den Tid, man har lovet.

I 11 Aar var jeg Lærer i Lindum og Sjørring for omtrent 50 Børn. Til Sjørring Skole havde jeg omtrent 1/3 Miil som jeg gik 3 Dage i Ugen. I Salling Skole var jeg Lærer 31 1/2 Aar for 80 indtil 90 Børn. I mine kraftige Aar havde jeg det Held, at min Skole var anset for at være en af de bedste her paa Egnen, og derfor kom flere Forældre til mig fra Omegnen, ja stundom flere Mile fra, og forlangte deres Børn i mit Huus for at blive underviiste i min Skole. Paa den Maade har vi haft over 30 frem-

mede Børn i Huset, der i enhver Henseende bleve behandlede som vore egne. Dette kunde lade sig gjøre, fordi jeg havde en Kone, der ingen Uleilighed sparede, men antog sig de fremmede Børn med moderlig Kjærlighed. Baade vore egne Børn og de fremmede skulde om Aftenen og Morgenen lære deres Lectier, og det var da især min Kone, som hjalp dem. Hun havde undertiden 6 Børn at læse med, og det var ingen lille Uleilighed, da de foruden Underviisningen skulde forsynes med Mad, Drikke og Seng samt kæmmes og vaskes. Det er en Selvfølge, at vi fik Betaling for at have de fremmede Børn i Huset, og desuden fik min Kone ofte en Foræring som Paaskjønnelse for hendes moderlige Omsorg for disse Børn. Alt dette bidrog ogsaa til at forbedre vor økonomiske Stilling.

Jeg var Lærer i 42 1/2 Aar og samtidig Gaardmand i 22 Aar. Min Gjerning som Landmand var meget ubetydelig; thi dertil havde jeg ingen Leilighed, da mine Embedsforretninger i Skolen og Kirken stadig fordrede min Tid og alle mine Kræfter, og aldrig kan jeg fuldtakke Gud, som af sin faderlige Naade gav mig Lyst og Evner til at passe det vigtige Kald, som jeg ved Eds Aflæggelse havde forpligtet mig til at varetage med Iver og Troskab efter Guds og Kongens Love.

Alle Læreres Overlærer, vor Frelser Jesus Christus, siger: "Lader de smaae Børn komme til mig, og forhindrer dem ikke; thi Guds Rige hører dem til!" Derfor lader christelige Forældre deres Børn døbe, for at de til evig Tid skulle høre Gud til, og Daaben er Døren til Guds salige Rige.

Jeg ønskede i mange Aar at faae Kjøbenhavn at see, og 1872 da den store Udstilling holdtes der, lykkedes det mig at komme derover. Den 24. August om Morgenen kl. 7 1/2 toge Hr. Forpagter Nors paa Vestergaard og jeg (Skolelærer Thoft) af Salling fra Hjemmet for at reise til Kjøbenhavn. Kl. 11 1/2 seilede vi fra Løgstør og kom til Aalborg Kl. 3. Kl. 5 seilede vi fra Aalborg paa Dampskibet Dania, Kl. 7 naaede vi Hals, Kl. 11 Anholdt, Kl. 3 1/2 Helsingør og Kl. 6 om Morgenen Kjøbenhavn. Det var Maanelyst og stille Veir, hvorfor vi havde en meget behagelig Reise til Kjøbenhavn, og Ingen på Skibet blev søsyg. Naar vi ønskede det, kunde vi gaae ned i Kahytten og ligge os at sove i en Køie; men jeg sov slet ikke, derimod gik jeg meget paa Dækket og morede mig ved at see Laternen paa andre Skibe, samt Fyrskibe og Fyr, som næsten stadig var at see. Da vi seilede forbi Helsingør og Kronborg Fæstning ind i Øresund var det en

stor Fornøjelse at se de mangfoldige Skibe i Sundet, Helsingborg i Sverrig, Helsingør og den hosliggende Fæstning, hvorpaa der var et Fyr. Man kunde ogsaa see 2 Fyr paa det nordlige Sjælland og Kullens Fyr paa Sverrig. Fra Helsingør til Kjøbenhavn seer man paa Sjælland næsten kun Skove, Haver og Lyststæder, der, især for den, som ikke har seet det før, frembyder et meget tiltalende og opløftende Syn.

Jeg tvivler om, at man ret mange Stæder i Verden seer Naturens Skjønhed og Pragt i den Grad, som naar man seiler gjennem Øresund og skuer ind over Sjællands smukke Skove med deres mange Lyststæder, samt Kjøbenhavn og dens smukke Omgivelser. Ved Indseilingen ligge Danmarks største Skibe, som vi saae, og i Nærheden deraf paa nordre Side af Kanalen, hvor vi kom iland, ligger Kongens Residensslot Amalienborg. Da vi vare komne iland, vare strax flere Droschekjøretøjer tilstæde, som tilbøde Befordring. Man behøver blot at sætte sig op, og nævne Gaden og Husnummeret, hvor man vil hen, saa kører Droschekudskens strax i rask Trav til det paa-pægede Sted. Vi tog en Drosche, som kjørte os til Sophiegade N. 28 og 30, hvor Nors's Svigerforældre boede. Paa denne Kjøretur, som blev betalt med 3 Mark, kom vi igjennem flere Gader over Amagertorv og Knippelsbro og et langt Stykke ud paa Christianshavn. Frøken Holm modtog os ved Skibsbroen og ledsagede os hjem til sine Forældres Bopæl, hvor vi logerede i den Tid, vi vare i Kjøbenhavn. Da vi Søndagen den 25. august efter Ankomsten til vort Logie, havde spist Frokost, fulgte Frøken Holm mig her i Byen til en Hattemager, hos hvem jeg købte en nye Hat. Derefter gik Nors og jeg i Vartou Kirke, hvor Biskop Grundtvig prædikede.

Han døde nogle Dage efter den 2. September 1872, da han var 89 Aar gammel (+ 8 dage). I Kjøbenhavn har de den Uskik at laase kirkestolene, saa at en Fremmed maa staa paa Gulvet under Tjenesten. Biskop Grundtvig saae noget afkræftet ud, og en Kirkebetjent ledsagede ham ind i Kirken og ligeledes op paa Prædikestolen; men da han traadte ind i Kirken, stod hele den talrige Menighed op! Jeg kunde kun høre lidt af Prædiken, men den deilige Sang var mig til Opbyggelse. Efter endt Gudstjeneste besaa vi Frue Kirke, hvor Frelseren og hans 12 Apostle ere at see i fuld Størrelse. De ere lavede af den berømte Billedhugger Thorvalsen, hvis Museum og Grav ved Christiansborgs Slot, vi ogsaa toge i Øiesyn. Derefter vare vi

oppe paa det runde Taarn, som er 114 Fod høi, dog naaede jeg ikke heelt op paa Taarnet, da jeg allerede var trædt; men jeg var dog saa høit oppe paa den brede Gang, at jeg igjennem Vinduerne kunde see ud over Byen til de forskjellige Sider. Øltapper og Beværtningmand Chr. Pedersen ⁴⁹, som er gift med en Søster til Madame Holm, og boer paa lille Kjøbmagergade Nr. 60, inviterede os til Middagsselskab. Derefter spadserede vi imellem en utallig Mængde Mennesker paa Volden og Vesterbro til Tivoli, hvor vi hørte flere Sangerinder og Skuespillere deriblandt den berømte Pjere, som øvede de meest grinagtige Kunster, der bragte de mange tusinde Tilskuere til at skogerlee og klappe i Hænderne. Et Musikselskab af 30 personer udførte den yndigste Musik. Først Kl. 1 om Natten forlode vi Tivoli og kjørte i en Drosche hjem til Pedersens, hvor vi atter spiste, og gik derefter til vort Logie.

Mandagen den 26. August saae vi Udstillingen, som holdes i en overordentlig stor nye Bygning på Sydsiden af Vesterbro. Der var en ganske overordentlig Mængde af udmærkede Ting at see f. Ex. Vogne, Plove, Harver, Væve, Spinderokker, alle Slags Møbler, Manufaktur, Glas- og Porcelain-Vare, Bøkerarbeide, Fiskegarn, Sølv- og Guldarbeide, Alle Slags Haandværksarbeide, Fabrikarbeider, Jernvhare og Maskiner, et Jernhuus, 1 Kirkeklokke m.m.M. Til Erindring om Udstillingen lavedes der en Medaille, som jeg købte for 2 Mark. Den Dag var Udstillingen besøgt af Kongen og den kongelige Famile, og ialt 27.000 Msker.

Tirsdagen den 27. August var jeg i 4 Skoler paa Christianshavn, hvor jeg hos Inspektør Matzen ⁵⁰ hørte paa Undervisningen i Naturhistorie, Geographie, Fædrelandshistorie og Sang, og hos Lærer Wethjer ⁵¹ saae jeg Skrivning, Regning og hørte Geographie og Hovedregning. Desuden var jeg, vesten for Byen ved Rysensteen, tilstæde ved en Svømme-Examen for omtrent 700 Drengene. Samme Dag var jeg ved Rosenborg Slot, hvor Fodgarderne havde Øvelse, og paa Sølvgadens Caserne, hvor jeg besøgte J. Chr. Jacobsen, og hørte paa en Forelæsning for Soldaterne. Nors og jeg vare ogsaa en Tuur ude paa Amager hvor Attoleriet havde Øvelse, og endelig besøgte jeg atter Udstillingen og Skræder Jensen, P. Lysgaards ⁵² Broder.

Onsdagen den 28. August kjørte fornævnte Pedersen med Nors og mig til Klampenborg i Kongens Dyrehave omtrent 2 Miil nord for Kjøbenhavn. Paa denne yndige Skovtur langs

med Øresund er hele Egnen som en skøn Have, der er bebygget med mange pragtfulde Lyststæder, hvor en Deel af Kjøbenhavns høie og allerhøieste (de kongelige) Herskaber residere om Sommeren. Paa Sundet talte jeg over 100 større og mindre Skibe. I Skoven, der meest bestaar af deilige store Bøgetræer, saae vi flere Hjorter og andre vilde Dyr. Paa Hjemturen fra Dyrehaven kjørte vi lidt længere i Vester og kom tædt forbi Bernstorff Slot, i hvis Nærhed den Kongelige Familie spadserede, og nærmere Kjøbenhavn kom vi forbi Kronprinsens Sommerresidens, Slottet Charlottenlund. Vi saae ogsaa Jernbanetoget, som i hver halve Time gaaer frem og tilbage mellem Kjøbenhavn og Dyrehaven. Naar man gik paa Kjøbenhavns Gader, og som Fremmed maatte spørge sig frem, fandt man en særdeles velvillig Forekommenhed, og Mange gik gjerne med et stykke hen ad Gaden, for at vise den Ubekjendte paa ret Vei. Af det foregaaende vil sees, at Hr. Pedersen gjorde alt muligt for at more os; i hans Huus nøde vi meget Godt, og hele Familien var særdeles opmærksom og forekommende imod os, og ligeledes Hr. Holm og Familie, og Jensens. Min Rejsfælle Hr. Nors befandt sig ikke ganske vel, hvorfor han blev i Kjøbenhavn et Par Dage, efter at jeg reiste derfra, og vi bestemte at mødes i Aarhus Søndagen efter, hvilket ogsaa skedte.

Torsdagen den 29. August om Morgenen Kl. 6 og 45 M. ledsagede Skrædermester Jensen mig til Banegaarden paa Vesterbro. Jeg reiste da med Jernbanetoget fra Kjøbenhavn inderlig glad over Alt det, jeg i 4 Dage havde hørt og seet i denne store smukke Stad, som har 200.000 Indbyggere. Kl. 7 og 30 M. kom Toget, jeg var med, til Roskilde, Kl. 8 og 16 M. til Ringsted, Kl. 8 og 48 M. til Sorø, Kl. 9 og 10 M. til Slagelse og Kl. 9 og 34 M. til Korsør, hvor Dampskibet holdte parat til at modtage de Reisende. Under Seiladsen de 4 Miil over Beltet havde vi Søgange og Storm, og Nogle, navnlig ef Quindekjønnet, bleve meget søsyge og kastede dygtigt op paa Dækket; men jeg og de fleste af Mandfolkene bleve dog ikke syge. Kl. 11 og 2 M. landede vi ved Nyborg paa Fyen, og fortsatte strax Reisen paa Jernbanen. Kl. 12 og 5 M. kom vi til Odense, Kl. 1 og 25 M. til Midelfart og Kl. 1 og 30 M. til Strib, hvorfra vi med Dampskib naaede Fredericia kl. 1 og 55 Minutter. Derfra tog jeg med Dagvognen til Christiansfeld, hvor jeg kom Kl. 5 1/2, og blev modtaget paa Gjæstgivergaarden af min Svoger, Bager Grøndahl, som jeg fra Kjøbenhavn af havde meldt min Ankomst.

Fredagen den 30. August om Formiddagen var min Søsterdatter Madame Grøndahl og jeg paa Kirkegaarden, som ligger smukt tædt norden for Christiansfeld, for at besee hendes forældres Gravstæder, som har følgende Paaskrift: Franz Lund, født i Nørre Bølling ved Foldingbro den 7de Juli 1775 hensov den 21de december 1864 i Christiansfeldt. (Han var Brødre-menighedens Missionair i Danmark). Mariane Lund, født Thoft, født i Lindum ved Viborg i Nørrejyland den 10de Juni 1795, hensov den 13 Mai 1871 i Christiansfeldt. Samme Dags Eftermiddag den 30 August kjørte Grøndahl med sin Kone og mig til Bramdrup ved Haderslev, hvor vi besøgte min Søstersøn Gmd. Nicolai Christensen. Denne Familie modtog os meget venskabeligt, og Nicolai gik omkring med os og foreviste os sine Kreaturer og Eiendomme, som ligge smukt ved Gaarden omgiven af deilige Skove. Han har siden den tid begyndt et Gjæstgiveri paa Gaarden. Lidt hen paa Aftenen kjørte vi gennem de smukke Skove og den romantiske Egn hjem til Christiansfeld.

Løverdagen den 31. August var Madame Grøndahl og jeg atter paa Kirkegaarden [Gottersalen, fejl for Gottesacker] for at besee min Moders Søstres og Forstander Jacobsens Grave, som har følgende Paaskrift: Karen Christensen født i Fousing den 12te Juli 1774 og hensov i Christiansfeldt den 13de Juli 1856. Kjersten Christensen født i Fousing ved Holstebro den 26 April 1780 og hensov i Christiansfeldt den 25 April 1851. Efter disse to Tanter bærer vor Datter Karen Kirstine Navn. Andreas Jacobsen født i Skjern ved Ringkjøbing den 26 Juni 1801 hensov i Christiansfeldt den 2den Januar 1870. Han var i flere Aar Byens Forstander og gift med min Faders Søsterdatter Fru Jacobsen, som endnu lever som Enke i Christiansfeldt. Samme Dags Eftermiddag besøgte vi hende, og saavidt jeg erindre, vare vi i Kirke paa Gotterssalen om Aftenen kl. 7.

Min Ferietid var nu næsten udrunden, og jeg maatte nødvendig paa Hjemreisen, da jeg ellers gjerne var bleven i Christiansfeldt lidt længere, hvor der overalt, hvor jeg kom, vistest mig Opmærksomhed.

Søndagen den 1ste September om Morgenkl. 4 kjørte Grøndahl og hans Kone mig til Kolding, hvor vi kom Kl. 5 3/4. Toget skulde gaa derfra nordpaa kl. 6, men blev forsinket 1 Time, fordi Toget, som kom nordfra, lidt udenfor Kolding var

kjørt over en Stud, som laa knust og sønderreven. Derved var Locomotivet kommen ud af Skinnerne og blevet noget beskadiget, men forøvrigt var der Gud ske Lov og Tak! ingen Skade skeet. Kl. 7 kom jeg med Toget fra Kolding, til Fredericia, Veile, Horsens, Skanderborg og Aarhus, hvor vi kom Kl. 12.

I Aarhus, hvor jeg efter Aftale traf sammen med Nors, vare vi i Domkirken, hvor Provst Boisen⁵³ prædikede, og derefter besøgte vi Cancelliraad Nors og Lærerinden Frøken Nors samt den monradske Familie, som traf os i Kirken og bød os hjem. Kl. 6 toge Nors og jeg med Toget fra Aarhus over Randers til Hobroe, hvor vi kom kl. 9 1/2. Der var min Søn Niels, som kørte os til Haverslev, hvor vi kom kl. 12 1/2 om Natten.

Mandagen den 2. September besaae vi min Søns Eiendom, og Kl. 2 kørte vi fra Haverslev med Nors's Befordring, som var kommen fra Salling for at hente os. Kl. 6 1/2 kom vi lykkelig og vel hjem til vore Kjære i Salling, som modtog os med inderlig Kjerlighed, og hjertelig glædede sig med os over den behagelige og lykkelige Reise, vi havde gjort, og hjalp os til at takke Gud, som af sin faderlige Naade havde bevaret os for Uheld paa Reisen og ført os vel hjem igjen!

Noter

1. Se "Vækkelsernes Frembrud i Danmark i første Halvdel af det 19. Århundrede" (herefter citeret Vækkelser) V. De senere jyske Vækkelser. Herrnhutismen, forsamlingsbevægelsen og grundtvigianismen i Nørrejylland ca. 1815-1850. Af Frands Ole Overgaard og Anders Pontoppidan Thyssen, Kbh. 1970, især s. 30-66.
2. Vækkelser V, især 225-228.
3. Ejnar Poulsen: "Hardsyssels Degnehistorie" I, s. 108.
4. Vækkelser IV. De ældre jyske vækkelser. Brødremenigheden. Af Anders Pontoppidan Thyssen. "De stærke Jyder". Af Herluf Hegnsvad, Kbh. 1967, s. 268.
5. Ejnar Poulsen: "Viborg Amts Degne- og Skolehistorie", 1957, s. 443.
6. Levnedsløb i Christiansfeld.
7. Ældste datter var Georgine Caroline Elisabeth Lund, født 6. juli 1830 i Skjern. Gift med nordmanden Peter Larsen, født 1. sept. 1829 i Størdalen (Norge), missionær på Jamaica 1859-1903. Larsen blev 1901 ordineret til herrnhutisk biskop på Jamaica. Jvf. F. C. Høy: "Sendebud i Kristi Sted". 200 danske i Brødremenighedens Mission. Christiansfeld 1943, s. 109, 11.
8. Johanne Rudolphine Sophie Lund, født 7. juli 1833 i Skjern. Havde været lærerinde for pastor Balslevs børn i Hammer i Jylland se-

- ner lærerinde i Tyskland, derefter opdrog hun sin svogers missionær Larsens børn. Gift 10. juni 1870. En søn Carl Theodor Grøndahl fødtes 4. april 1871.
9. Vækkelser V, 32.
 10. En søn var dog født i 1818, men døde andendagen efter fødslen; hustruen blev aldrig efter fødslen rigtig rask mere, se L. Petersen: "To hundrede Aars Trosliv" Af Skjerns Sogns Historie, Kbh. 1926, s. 32. Et digt af Frands Lund ved denne hustrus begravelse findes i hans digtsamling "Nogle Sange og Fortællinger i Riim", s. 32 nr. 14 "Ved min første sal. Kones Begravelse".
 11. Mariane Thoft var ikke - som angivet Vækkelser s. 31 note 2 - ved ægteskabets indgåelse 38 år gl. men 32-33, født 10. juni 1795.
 12. De 3 børn var født 6. juli 1830 (Caroline), 7. juli 1833 (Sophie) og 19. jan. 1838 (Adamine). Den yngste omtales oftere i Fr. Lunds ovennævnte digtsamling, se s. 92, 107, 112 (?); hun forblev ugift og var en tid forstanderinde for de ugifte søstre i Niesky.
 13. Et eksemplar i familiens eje, nu hos Jesper Holm Jespersen, Løgstedgård har følgende dedikation: "Dies Buch angehört de 1 (liebe) verwietwete Schwester Maria Christine Sörens geboren Lund in Sarepta zun Andenken von ihn Bruder Franz Lund i Schiern". Sarepta er formentlig Herrnhuternes koloni i Rusland. Om bogen har været derovre, og hvorledes den i så fald er kommet tilbage til Danmark er ukendt. Eksemplaret er værdifuldt ved rettelsen af nogle trykfejl i teksten, formentlig foretaget af Lund selv.
 14. Det først anførte vers er 3. vers af nr. 57 s. 113, der begynder "Du min kjære Marian!". Det andet vers er nr. 46 "Til min Ægtefælle paa hendes Fødselsdag" (s. 97). Jvf. Vækkelser V, 37.
 15. Vækkelser V, 45ff.
 16. Vækkelser V, 56
 17. Vækkelser V, 57.
 18. Vækkelser V, 57 g.
Ordlyden af Mariane Lunds bønsskrift til dronningen er ukendt.
 19. Vækkelser V, 48. Jvf. L. Petersen; anf. arb. s. 39 ff.
 20. Vækkelser V, 651. Jvf. L. Petersen; anf. arb. s. 78.
 21. Vækkelser V, 66.
 22. Brorsons Svanesang findes s. 32-33 i Lunds digtsamling: de sidste 4 vers gengives her.
 23. Afspændes: Der står egentlig "afhendes"; antagelig en trykfejl, der i familiens eksemplar er rettet til "afspændes", formentlig af Lund selv.
 24. De to første vers af nr. 50 (s. 105) i Lunds trykte digtsamling. Det sidste af ialt 5 vers slutter: "Hent mig snarlig, Før mig vaerlig, I, som Sjæle her afhente; Siig, naar jeg kan Eder vente".
 25. P. Storgaard Pedersen: Brødremenighedens Virksomhed i Hardsyssel i "Hardsyssels Aarvog" IV, 1910, s. 134.
 26. P. Storgaard Pedersen i Hardsyssels Aarvog IV, 1919, s. 154.
 27. Vækkelser VII, 384.
 28. Om Peter Larsen se F. C. Høy: "Sendebud i Kristi Sted. 200 danske i Brødremenighedens Mission", Christiansfeld, 1943, 109, 111; han opnåede det imponerende antal af 45 års tjeneste i engelsk Vestindien. Lunds ældste datter var Georgine Caroline Elisabeth

- Lund, født 4.7.1830, viet i Christiansfeld 26. nov. 1858 - 25 nov. 1858 til Peter Larsen (født 1. sept. 1829).
29. Det var Johanne Rudolphine Sophie, født 7. juli 1833 i Skjern, viet 10. juni 1870 i Christiansfeld; hun havde i Hammer i Jylland været lærerinde for pastor Balslevs børn, senere lærerinde i Tyskland, derefter opdrog hun sin svogers, missionær Larsens børn med søsteren i Christiansfeld. Kirkebogen for Christiansfeld (Kopi i Rigsarkivet) noterer, at hun i sit ægteskab havde stor sorg og bekymring i forretning og familie, men bar det med stilfærdigt, troende sind.
 30. Vækkelser V, 44.
 31. Se Regnskab over anvendelsen af de 150 rdl., der af indtægten for solgt bly fra Lindum kirketag 1827 ifølge kancelliresolution bestemtes til et nyt skolehus i Lindum, se NLA. Tjele godsarkiv G. 219-38 diverse (1698-1899). Her også bl.a. Repartition af bekostningerne på Lindums skolebygning i 1835.
 32. Nicolai Esmarch Øllgaard var biskop i Viborg stift 1830-54.
 33. Niels Thoft, f. 28. juni 1843 i Lindum, oprindeligt høker i Skarpsalling, fra 1870 gårdejer i Haverslev, født 1866 med Noline Christensdatter.
 34. Lund Paulus Martin Thoft, f. 19. maj 1846 i Skarpsalling, gårdejer, sogneforstander, gift 25. okt. 1870 med Mette Marie Madsen. Af deres 9 børn var den ældste Paulus Nielsen Thoft født 24. nov. 1871 og blev udskrivningschef.
 35. Se NLA. Næsby-Salling-Oudrup sogn. Forhandlingsprot. for Skolekommissionen 1840-54. C185-52.
 36. Som note 35.
 37. Danmarks Lærerforenings Medlemsblad 1884, s. 90.
 38. Christen Nielsen Thoft levede ugift som væver, men forsørgedes af sin familie. Død 22. febr. 1873.
 39. Kammerherre Hans Helmuth Lüttichau (død 1857) besad stamhuset Tjele 1817-57.
 40. Pastor Zahrtmann: Johan Henrik Zahrtmann, 1828-43 præst i Vammen, Bigum og Lindum. Født 1800, gift 1833, død 1867.
 41. Bøgeskou, lærer i Vammen 1830 - 1848.
 42. Sidenius, sognepræst i Lyngby-Albøge Sogne (Djurs Sdr.h.) og forstander for Lyngby seminarium, der var oprettet 1812, nedlagt 1874.
 43. Svigermoder: Karen Troelsdatter, døbt 8. febr. 1777, død 10. nov. 1856, gift 1801 med Laust Troelsen i Vammen, født 24. nov. 1771, død 11. dec. 1854.
 44. Biskop Øllegaard: se note 32.
 45. Noline Marie Thoft, f. 3. juni 1838 i Lindum skole, ældste datter, gift 1. 1863 i Skarpsalling med Peder Jacobsen (død 1868) 2. 13. april 1869 med Peder Chr. Jensen (Lysgaard); der var 2 børn i hendes første ægteskab, og 4-5 børn i 2. ægteskab med efternavnet Lysgaard.
 46. Peder Christian Jensen Holm, født 24. april 1838 i Skarpsalling, født 2. nov. 1860 med Lausine Cathrine Thoft, født 18. nov. 1840, død 1925 i Skarpsalling. Der fødtes ialt 10 børn i dette ægteskab.
 47. Niels Thoft, født 28. juni 1843 i Lindum. Var høker i Skarpsalling,

- fra 1870 gårdejer i Haverslev. Gift 1855 i Salling med Nicoline Christensdatter.
48. Lund Paulus Martin Thoft, født 19. maj 1846 i Skarpsalling, opkaldt efter Frands Lund. Gift 25. okt. 1870 i Salling med Mette Marie Madsen; de fik ialt 9 børn, hvoraf 3 børn før 1877.
 49. Chr. Pedersen: Efter Vejviser for Kjøbenhavn og Frederiksberg for 1876 kan oplyses, at C. Petersen, værtshusholder, boede Lille Købmagergade 60.
 50. Matzen, M., kst.skoleinspektør, Prinsessegade 7, Christianshavn (anf. vejviser).
 51. Wethjer, C. P. skolebestyrer, Dronningensgade 46 (anf. Vejviser).
 52. P. Lysgaard: Peder Chr. Jensen, kaldet Lysgaard, svigersøn, se note 45.
 53. Boisen: Emil Ferdinand Boesen, provst (stiftsprovst), Århus domkirke 1863-77.